

עד-כאן 21

ידיעון למחנכים להיסטוריה בחמ"ד

משולחן המפמ"ר

בלהה גליקסברג- מפמ"ר היסטוריה ומפ"א אזרחות בחמ"ד

מחנכים ומחנכות להיסטוריה יקרים,

שמחה לפתוח את 'עדכאן' 21, הראשון לשנת הלימודים תש"ף. ממש בעוד ימים אחדים נחגוג את חג החנוכה. אנחנו כבר בעיצומו של החורף (לצערנו בינתיים עם מיעוט גשמים) והימים מתקצרים. החמה מקדימה לשקוע ואורה האלוקי של החמה מתחלף באורות מרצדים ומגוונים אחרים מעשי ידי אנוש. בנרות חנוכה יש גם מן האור האלוקי וגם מן האור האנושי. לא בכדי מצוות הדלקת הנרות חלה "בין השמשות", כי יש בהם בנרות חנוכה יחדיו גם מן השמש האלוקית וגם מן "השמש" האנושית הנוצרת באופן מלאכותי בהדלקת אור במעשה ידינו. כשמסתלק לו האור הטבעי חלה עלינו החובה להדליק את האור שלנו - אותו מסמלים נרות החנוכה. בנרות החנוכה יש קדושה ההולכת וגדלה מיום ליום, כדי לראות טוב ולא לשום שימוש אחר. הם גדולים מן האור האלוקי של החמה שאין באורה שום שמץ של קדושה, וניתן להשתמש באורה לכל שימוש. כשם שאור הלבנה נוצר מאורה של החמה, כך נרות חנוכה נוצרים ומאירים מתוך האור שלנו. כל נר ונר מכוון כנגד "איש וביתו", ולכל איש יש נר שנתן לו אלוקים. לכולנו יש רצון ותפילה שהרוח (האור) תנצח את החומר (השמן), וככל שהאור ילך ויתמשך כך השמן ילך ויתמעט.

ולענייני שוטף ושיגרה..

ביום רביעי האחרון התקיים הכנס המקוון ה-3 לחדשנות פדגוגית בחמ"ד. תודה גדולה למרצים במושב היסטוריה - אבי דסקל, ד"ר מאיר בן-שחר ומוריה בר-און שהציגו בפנינו כיווני חשיבה ויצירה מקוריים וחדשניים - מציאות רבודה, עיסוק בשירים ושילוב ערכים. תודה ל- 100 ויותר המורים שלקחו חלק במושב שלנו. להלן קישור לדברים שאמרת בפתיחת הכנס: [דברי פתיחה כנס חדשנות - בלהה](#). הקלטת הכנס תפרסם בימים הקרובים.

בשבועות האחרונים אני מסיירת ברחבי הארץ ונפגשת עמכם המורים במפגש השנתי שלנו. המפגשים מרתקים בעיני. השאלות והתובנות שאתם מעלים במפגשים אלו מפרים מאוד את עבודתנו המשותפת ומאתגרים את כולנו כל העת לחשיבה נוספת ולדיוק בדברים. מי שעדיין לא נטל חלק במפגשים אלו שבהם אני משתפת בנושאים הנמצאים על שולחן העבודה של הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד כמו גם בניתוח שאלוני הבגרות שהתקיימו במועד הקיץ תשע"ט, מוזמן להשתתף במפגשים שטרם התקיימו באשקלון, מודיעין, גבעת שמואל וחדרה. כל הפרטים (מקומות ותאריכים) מופיעים בחוזר המפמ"ר ובמסמך ההשתלמויות.

ומה בידיעון שלפנינו? ד"ר רבקה הזה ממוזיאון לאמנות האסלאם בירושלים מתארת את [התערוכה החדשה שנפתחה במוזיאון: 'אל אנדלוס'](#) המספרת את סיפורה של תקופת תור הזהב בספרד המוסלמית של ימי הביניים ובכלל את ההקשר של התקופה והדמויות הבולטות שפעלו בה. צוות הפיקוח וההדרכה ביקר בתערוכה לפני זמן-מה והיא מומלצת ביותר, כמו גם ביקור במוזיאון המציע גם פעילויות רבות לצוותי מורים ולתלמידים. מומלץ לעיין באתר המוזיאון. שני מאמרים עוסקים בדרכים חדשניות להוראת היסטוריה בחט"ב. האחד נכתב על ידי איתי אזרחי משיבת חמ"ד אמי"ת עמיחי ברחובות והשני על ידי עליזה קרני-ראם מתיכון חמ"ד אמי"ת בנות במעלה אדומים. שני המאמרים מלמדים אותנו שכל נושא בתכנית-הלימודים יכול להפוך לנושא מעניין ורלוונטי אם מלמדים אותו בצורה חדשנית ויצירתית. המורה שושי ליסקר משיבת חמ"ד נווה שמואל באפרת משתפת ביום עיון ייחודי שקיימה בישיבה על נושא אסירי ציון ומסורבי עלייה מברית המועצות. הנושא נמצא בתכנית הלימודים שלנו ונלמד כבר מספר שנים. החל מהשנה הוא נכלל בקרב הנושאים הנלמדים במסגרת תכנית פר"ח. המדריך הארצי לתקשוב אוריאל אסולין חושף בפנינו כלי תקשובי ליצירת תרשימי זרימה. ובסוף הידיעון – הפתעה לחנוכה. אוריאל הכין עבורנו למידת עמיתים שיתופית מקוונת לכבוד חג החנוכה. ברכת תודה לאוריאל אסולין, המדריך הארצי לתקשוב בהיסטוריה חמ"ד, שותפי בהפקת הידיעון. נשמח שתשתפו אותנו ביוזמות שאתם מובילים בכיתותיכם ונפרסם בגיליונות הבאים.

זהערכה רנה

ללה

"אל אנדלוס: בסוף מערב" - תור הזהב ד"ר רבקה הזה- מרכזת תכניות חינוכיות במוזיאון אמנות האסלאם בירושלים

תור הזהב בספרד, היא תקופה הזכורה לטוב על ידי יהודים ומוסלמים. אל-אנדלוס שמשמעו "ארץ האוקיינוס האטלנטי" היה שמה של ספרד בפי האסלאם. המוסלמים כבשו את ספרד מידי הנוצרים-הויזיגותים בשנת 711, חיו ושלטו בה עד לגירושם הסופי ממנה יחד עם היהודים ב 1492. במהלך 600 שנות קיומו פיתח האסלאם האנדלוסי במערב הים-התיכון זהות, תרבות ואמנות ייחודיים ונבדלים מהאסלאם במזרח.

בעת השלטון המוסלמי בספרד התקיים דו-שיח מעניין בין היהדות, הנצרות והאסלאם. בשיח זה לקחו חלק שליטים מוסלמים ונוצרים, רבנים יהודים, משוררים ומדענים. המוסלמים נזקקו

ליהודים שישבו בספרד והכירו את הליכותיה, ואילו היהודים שחלקם הפכו למסייעים לשליטים, השתמשו בידיעותיהם ובמעמדם כדי לדאוג לקהילותיהם בספרד ובארצות השכנות. הגם שהדו-קיום (convivencia) בין הדתות השונות בספרד היה לעיתים שברירי, הוא זה אשר הקנה לאנדלוס את אופייה ההיברידי, המשפיע על הזהות והסגנון ההיספאני עד היום:

מקשתות וחצרות פאטיו עם עצי-תפוז - ועד הצבע האדום וריקוד הפלמנקו. השם "תור הזהב" - שמה של תקופת אל אנדלוס, מעיד על הפריחה ביחסים בין יהודים למוסלמים, פריחה שיצרה קרקע פורייה להתפתחות תרבותית עשירה.

הרמב"ם

נולד בשנת 1138 בקורדובה, ספרד למשפחה חשובה. בשנים 1147-1148 נכבשה ספרד ע"י המווחידון- שושלת ברברית מצפון אפריקה שהתייחסה בחומרה לבני החסות. הרמב"ם עודד את היהודים לנהוג כיהודים בביתם וכמוסלמים במרחב הציבורי. היהודים בספרד נדרשו להתאסלם ולכן רבי מיימון ברח, הגיע לפס שבמרוקו משם המשיך לארץ ישראל ואחר כך למצרים. הרמב"ם למד לעומק את תורתו של אריסטו הפילוסוף היווני שחי בשנים 384-322 לפני הספירה ותרגם את כתביו לערבית. הוא שיקע רעיונות רבים של אריסטו בספרו "מורה נבוכים".

היהודים בספרד של ימי הביניים הוסיפו לארון הספרים היהודי יצירות בתחומים: פילוסופיה, רטוריקה, דקדוק, מילונאות, רפואה, מתמטיקה, אסטרונומיה ותחומי מדע נוספים. ספרים אלה נכתבו בערבית, אך היו גם ספרים שנכתבו בעברית (משנה תורה לרמב"ם). שפת הדיבור, המסחר והתרבות באותה עת הייתה ערבית. רבי סעדיה גאון תרגם את התנ"ך לערבית לטובת יהודים שלא ידעו באותה עת לקרוא עברית.

רבי סעדיה בן יוסף אלפיומי גאון המכונה גם בקיצור: רס"ג, נולד בשנת 882 בעיר פיוס, היה איש אשכולות מגאוני בבל, ושימש כראש ישיבת סורא בבגדאד. רס"ג הצטיין בבקיאות במרבית כתבי הקודש היהודיים וגם במרבית ענפי המדע שהיו בתקופתו. היקף מפעלו הספרותי היה גדול ביותר: הוא כתב ספרים בענייני הלשון העברית ודקדוקה, פיוטים, פרשנות מקרא, ונושאים תאולוגיים ופילוסופיים. רס"ג הוא גם הראשון שעסק בדקדוק של השפה העברית בצורה מסודרת, כהשפעה מן המדקדקים של הערבית שפעלו באותה תקופה. לפיכך הוא נחשב לראשון מבין מדקדקי ימי הביניים. על תלמידיו בתחום זה נמנים המדקדקים החשובים דונש בן לברט ומנחם בן סרוק. שפת כתיבתו הייתה ערבית-יהודית. חיבורים תרבותיים

רס"ג חיבר בין המסורת היהודית להגות הרציונליסטית ובכך הונחו היסודות להגות הפילוסופית היהודית (שהושפעה מהפילוסופיה היוונית שהשפיעה גם על הפילוסופיה המוסלמית). בזכות רס"ג הפך תחום הפילוסופיה היהודית לחלק אינטגרלי ובלתי נפרד מן התרבות היהודית בדורות הבאים. בעקבות רס"ג השתנה אופייה הבסיסי של התרבות היהודית: מתרבות שבעל פה היא הפכה לתרבות שבכתב, תרבות שדרך היצירה העיקרית בה היא כתיבת ספרים. ספרים אלה נכתבו בעיקר בערבית שהייתה שפת היום של היהודים. בכך הושג שילוב אמיתי ובר קיימא בין המסורת היהודית לדגמי הכתיבה היווניים- הלניסטים בלבושם הערבי ונוצרה חלופה תרבותית פנים יהודית להישגיה של התרבות המוסלמית. חלופה זו עצרה למעשה את סחף ההתבוללות התרבותית ואפשרה חיים תרבותיים בעלי זהות יהודית מובחנת בצד אימוץ דגמים מהתרבות הסובבת. רוב הטקסטים היהודיים נכתבו בערבית – יהודית.

ליהודים הייתה בספרד עצמאות שיפוטית בתחומי החיים היהודיים המשפחתיים והעסקיים. הנושא הפילי היה נתון למערכת המשפט המוסלמית, אם כי גם לבתי הדין היהודים הייתה סמכות לדון בעניינים פלייליים.

הפנמת הפילוסופיה היוונית באסלאם

אריסטו דן במבנה העולם ובתהליכים המתרחשים בו. **אל פאראבי** פילוסוף, המכונה לעתים "המורה השני" לאחר אריסטו המורה הראשון, חי בסוריה בשנים 872-950. הפילוסופיה של אל פאראבי כללה מיזוג של אלמנטים אריסטוטליים, אפלטוניים ונאו אפלטוניים.

איבן סינא פילוסוף שחי בסוריה בשנים 980-1037 הושפע מרעיונותיו של אל פאראבי. אבן סינא היה רופא מפורסם שהשפיעה השפעה מכרעת על התפתחות הרפואה האירופית בימי הביניים.

איבן רשד - יליד העיר קורדובה שחי בספרד ובמרוקו בשנים 1126-1198 היה נציג ה"פלספה" - הפילוסופיה המוסלמית שדבק מאד בהגות האריסטוטלית. ספריו תורגמו לעברית וללטינית.

הפילוסופיה היהודית הזרם המרכזי בפילוסופיה היהודית בימי הביניים היה הזרם האריסטוטלי של ה"פלספה" היהודית. זרם זה מיוצג ע"י הרמב"ם.

הפילוסופיה היהודית בימי הביניים היא ניסיון מודע או בלתי מודע להשלים בין שתי מסורות שונות בעלות רקע תרבותי שונה לחלוטין: מסורת העיון הפילוסופי שראשיתה ביוון העתיקה והמסורת היהודית המבוססת על המקרא ועל הספרות היהודית שלאחר המקרא.

הקו המנחה של פילוסופיה זו דומה לזה המופיע בפילוסופיה המוסלמית :

"לעתים קרובות, המטרה הסופית שעומדת לנגד עינינו מראשית הדרך מצריכה שלבים מקדימים רבים שהצורך בהם מתברר רק בהמשך. סדר המחשבה הוא הפוך לסדר הביצוע. מכאן ש"סוף המחשבה הוא ראשית המעשה, וסוף המעשה הוא ראשית המחשבה". (הרמב"ם)

השירה העברית בספרד המוסלמית

השירה העברית בספרד המוסלמית התפתחה תוך מגע מתמיד ולעתים כתגובה והיענות לאתגר של השירה המוסלמית הפורחת. התוצר הסופי – שירה עברית יהודית ייחודית.

לְבִי בְּמִזְרַח

לְבִי בְּמִזְרַח וְאֲנֹכִי בְּסוֹף מַעְרָב
אִיךְ אֶטְעֶמָה אֶת אֲשֶׁר אֶכֶל וְאִיךְ יַעֲרֵב
אִיכָּה אֲשַׁלֵּם נְדָרֵי וְאֶסְרִי, בְּעוֹד
צִיּוֹן בְּחֶבֶל אֲדוֹם וְאֲנִי בְּכַבֵּל עָרֵב
יִקַּל בְּעֵינַי עֲזָב כָּל טוֹב סִפְרָד, כְּמוֹ
יִקַּר בְּעֵינַי רְאוֹת עֶפְרוֹת דְּבִיר נַחֲרָב

שירו של רבי יהודה לוי: (ריה"ל) שמו בערבית: אבו אל-חסן אל-לאוי, أبو الحسن اللاوي-1075
1141 ומביע את יחסם של היהודים בספרד למקום מגוריהם באותה עת – אוהבים את ארצם
ומתגעגעים (אך לא מממשים) לארץ ישראל.

רבי **שמואל בר יוסף הלוי הנגיד** (בערבית: **أبو إسحاق إسماعيل بن النغيلة**, בתעתיק: אבו אסחאק
אסמאעיל בן א-נע'רילה, 993-1056) מראשוני הראשונים, ומחשובי המשוררים העבריים
בספרד של ימי הביניים שימש גם בתפקידים פוליטיים בכירים בעיר-הממלכה
של גרנדה שבספרד המוסלמית; נתמנה לשר האוצר ולשר הצבא, ובשיא הקריירה הפוליטית
שלו שימש כווזיר הגדול, משרה השנייה בדרגתה רק למלך גרנדה.

התפיסות המיסטיות ביהדות ובאסלאם

היהודים והמוסלמים הדגישו את אהבת האלוהים ואת הדרגות השונות של התקרבות חוייתית
והידבקות בו, אך נראה שהוגים מוסלמים מסוימים הרחיקו לכת ושאפו לא רק לדבקות

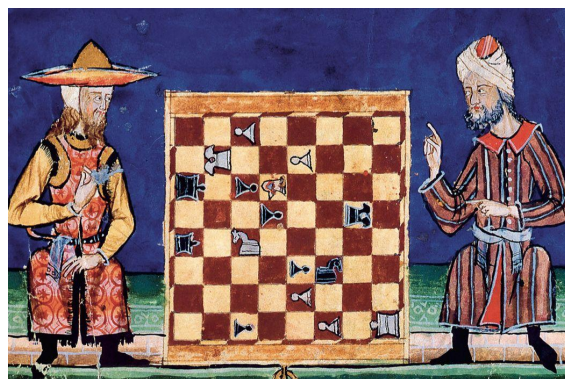
באלוהים שבה נשמר הגבול בין האדם לאל, אלא דווקא לטשטוש מוחלט של גבול זה, כלומר לאיחוד גמור עם האלוקים ולהעלמות תודעתו של המיסטיקן.

קטעים מן המאה ה-13 שנמצאו בגניזה הקהירית כוללים קטעים של טקסטים סופיים רבים שנכתבו בכתב עברי, ביניהם שירים מיסטיים של אלחלאג' וחיבורים של אלרזאלי, תופעה המעידה על העניין הרב שהיה ליהודים בספרות הסופית.

בחיבורים חסידיים רבים בולטת ההיכרות עם מנהגיהם של הסופים המוסלמים. כך למשל בפרק המוקדש להתבודדות - העליון שב"נתיבים הנעלים" - הראב"ם (נכדו של הרמב"ם) כותב בהרחבה על ההתבודדות במדבריות ובהרים. סביר להניח שלנגד עיניו עמד מנהגם של הסופים המוסלמים לפרוש למקומות מבודדים לימים רבים. הראב"ם אף מעלה סברה שמנהגים אלה מקורם ביהדות ונשמרו דווקא באסלאם. למשל המנהג הסופי לצום, לעשות מדיטציה ולהתבודד במשך 40 יום רצופים ("ארבעין") נובע לדעתו מכך שמשה רבינו שהה 40 יום 40 לילה בהר סיני לפני מתן הלוחות השניים. זהו סיפור המוזכר גם בקוראן. גם המנהג הסופי ללבוש בגדי צמר (כדי לחוש עלוב ודל) מקורו כנראה בנביאי ישראל. בירמיהו נאמר שלבושו היה "אדרת שיער" (מלכים ב, פרק א' פסוק ח') ובזכריה: "והיה ביום ההוא יבושו הנביאים איש מחזיונו בהנבאתו, ולא ילבשו אדרת שיער למען כחש" (זכריה יג', ד') ומכאן שבך היה לבושם של נביאי האמת וגם נביאי השקר התלבשו כמותם כדי להידמות להם.

הרציונליות הפילוסופית של אריסטו באה לידי ביטוי ויזואלי בגנים המתוכננים בממלכת

קורדובה המוסלמית, בקשתות במבנים שנבנו באותה תקופה וגם בתורתו הרציונליסטית של הרמב"ם. האדריכלות המוסלמית מציגה פרופורציות מדויקות, נטולות הצטעצעות. האסתטיקה מקושרת לרציונליות היוונית המתקשרת למונותאיזם שאינו מכיר בהאנשה של האל. בית הכנסת סנטה מריה לה בלנקה, שתמונתו מצויה

בתצוגת "אל אנדלוס: בסוף מערב", צבעו לבן כסמל לאיחוד של האל ושלילה של רעיון האנשות. בתערוכה בא ליד ביטוי גם נושא השו"ת - השאלות והתשובות שהיה מקובל באותם

ימים, כאשר יהודים פנו לרבניהם שישבו בקהילות יהודיות בארצות רחוקות בשאלות הלכה. בתערוכה תמונה המספרת את סיפורו של סוחר בדים יהודי שעשה שימוש בשיטה זו.

התערוכה פותחת צוהר אל העולם האנדלוסי המעודן, באמנות, בשירה ובמוזיקה. בתערוכה מוצגים כלי-בוהק ספרדיים מוזהבים, שנהב ותכשיטים, אריחים צבעוניים מעיטורי האלהמברה ומבני אצולה נוצריים בסגנון המודח'ארי (המשלב אלמנטים מוסלמיים ונוצריים). כל זאת לצד איורי כתבי-יד (העתקים) של הקוראן, התנ"ך, הרומן של ביאד וריאד ושל מזמורים נוצריים, אשר מתעדים את הפולחן הדתי כמו גם את חיי היום יום בין שלוש הדתות בספרד. החפצים וכתבי-היד האנדלוסיים והמודח'אריים מוצגים על רקע איורים של מסגד קורדובה, ארמון האלהמברה, ובתי הכנסת היהודיים של טולדו המשקפים את 'שפת הקשתות' האנדלוסית - אשר מהדהדת את המוזיקה והשירה שבוצעה בארמונות הח'ליפים.

ביקור בתערוכת "אל אנדלוס: בסוף מערב" מאפשרת לחוש את התקופה באמצעים ויזואליים ולהעשיר את החומר הנלמד.

משרד החינוך

המזכירות הפדגוגית
היסטוריה בחינוך ממלכתי דתי

מינהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע
חטיבת הטמעה טכנולוגית

הזמנה לסדרת מפגשים מקוונים למורי היסטוריה בחמ"ד

תאריך	נושא	מרצה
6.11.19 ח' בחשוון תש"פ	דגשים בהוראת מקורות היסטוריים	פרופ' באוגרטן אלישבע
9.12.19 י"א בכסלו תש"פ	ניתוח בחינת הבגרות ביחידות ההגבר	רקפת ענזי ואבישג פרידמן
5.1.20 ח' בטבת תש"פ	אתגר התיעוד הגרמני - דיון ב"שתיקת הארכיון"	ד"ר מלי איזנברג
4.2.20 ט' בשבט תש"פ	"נגד הזרם- החזון והמעשה -מנהיגות מודל ז'בוטינסקי"	גדעון מיטשניק
25.3.20 כ"ט באדר תש"פ	יהודי עיראק והלאומיות: בין לאומיות ערבית ולאומיות יהודית	פרופ' אסתר מאיר-גליצנשטיין

הג'יים
הג'יים

כל השידורים יתקיימו בשעה 20:00

לפרטים והרשמה

'בינה' היסטוריה - "בינו שנות דור ודור"
 איתי אזרחי- מחנך להיסטוריה בישיבת חמ"ד אמי"ת עמיחי רחובות

במקום הקדמה:

באחת מהרצאות המכללה להוראת היסטוריה ובכלל, המליץ בפנינו המרצה להביא לאספת ההורים לפחות שני ספרים, ואם יש, אז גם כמה מבחנים לבדיקה. כשאחד מהסטודנטים העז לשאול מדוע? והרי צריך להיות זמין להורים? כיצד יהיה לנו בכלל זמן לכל זה? ענה לו המרצה בחיוך שובב: "אל תדאג, אתה מורה להיסטוריה, זמן לא אמור להוות בעיה בשבילך, בטח שלא באספת ההורים..."

אז אפשר להגיד, שמכאן הכל התחיל.

"זְכֹר יָמוֹת עוֹלָם בֵּינוּ שְׁנוֹת דּוֹר וְדוֹר שֶׁאֵל אָבִיךָ וַיַּגִּדְךָ זְקֵנֶיךָ וַיֹּאמְרוּ לְךָ" (דברים לב, ז')

בשיא נאומו האחרון, טרם ברכות הפרידה, מביא בפנינו משה רבנו ע"ה את שירת האזינו המונחת כעדות גלויה לברית אשר נכרתה בערבות מואב בין עם ישראל לרבש"ע. בראשית השירה מופיע לו הפסוק לעיל ומודיע כי את בסיס האמונה היוקדת לאורך שנים ניתן לשאוב רק מהעמקת תובנת החיבור שבין התקופה בה חי כל אדם מישראל לשרשרת הדורות הנצחית של עמנו, החל מתקופת האבות ויציאת מצרים. חקר ההיסטוריה, הלימוד והעיסוק בה, אינן לימוד מקצועי גרידא, אלא יסוד לימוד האמונה ובניית הזהות הלאומית והאישית.

המעבר החד "מהמילים הגדולות" בפסקה למעלה לתקופתנו מנכיח בפנינו מציאות שונה במעט. הדרישה שבשירת האזינו מבקשת מהאדם לחקור, לבחון ולהתבונן בהיסטוריה בעין אישית ועצמאית, מתוך רצון להעמיק ולהזדהות. דרישה זו הינה אבן יסוד בכל תחום לימוד, כשתפקידו של העוסק בחינוך הינו להכווין את הדור הבא בנבכי חקירתו שלו. סקירה קצרה מציגה כי דווקא מוסדות החינוך, החל מביה"ס היסודי, הם אלו שדוחקים את היצירתיות, הסקרנות וההעמקה הטבעית למען חשיבה תבניתית וידע מוגדר ומוגבל. מצג זה מקבל ביטוי

חד עוד יותר במקצוע ההיסטוריה, אשר יחסם של ההורים והתלמידים, ולעיתים אף של הצוותים הפדגוגיים עצמם, כפי שהוצג בסיפור לעיל, מעיד כי נדחק הוא לפינת ההכרח.

ביושבנו בישיבת אמי"ת עמיחי על נושא זה, עלה בפנינו הדגש כי פתרון אמיתי אינו יכול להתרחש בעיצוב הלמידה בפרויקטים יצירתיים או בשילוב טכנולוגיה בלבד. נדרש מאיתנו לשנות את התפיסה הפדגוגית כלפי השיעור והתנהלותו, ולהגדיר את מטרות הלמידה מחדש-מהתוכן לזהות האישית של התלמיד. את הבסיס להתחדשות, בתיאוריה ובמעשה, למדנו מבית הספר 'נופי גולן' המלמד בשיטת 'גוונים', תוך שימוש בעקרונות הלמידה הקיימים בגן הילדים. לאחר מפגש ולימוד עצמאי, ניגשנו- אנוכי, הרב דור דוייב והודיה טורא -למלאכה והתחלנו לבנות בחט"ב את היסודות. מכיתה רגילה עברנו למרחב למידה כלל שכבתי (גוגיה), מערכת השעות הצטמצמה למספר מקצועות קטן בכל יום, כאשר כל מקצוע מקבל רציפות בשעות הלמידה, ויתירה על כל זאת, ההוראה בשיעור שינתה את מקומה המרכזי לזה המכווין את התלמיד לחקירה אישית של הנושא הנלמד ולביטוי עצמאי בדרך חקירתו. המטרות הוגדרו בקצרה: פיתוח למידת עומק, פיתוח למידה שיתופית ופיתוח לומד עצמאי, ובתמצות- 'למידה בונה זהות'.

ביושבנו כצוות היסטוריה בחטיבה נטלנו את הפדגוגיה החדשה בחשדנות רבה. שינויים רבים נדרשו מאיתנו בבניית יחידות ההוראה ובדרכי העבודה המשותפים שנדרשו מאיתנו, שינויים אשר חלקם עדיין מתרחש ונבנה בימים אלו, אמנם, כבר בזמן קצר יחסית אנו עדים ל'לידה מחדש' של המקצוע. **בסקר שנערך בקרב תלמידי החטיבה, ואף אצל חלק מתלמידי התיכון, מקצוע ההיסטוריה נחשב כמרתק, מעניין, חווייתי ובמיוחד 'חשוב באופן אישי' למרבית התלמידים.** יתירה מזאת, הנושאים הנלמדים אינם נשארים 'בין כותלי הכיתות' במהלך שעותיים שבועיות, אלא מתרחבים למפגשי מסדרון, לשיחות עומק, ולשימוש בויכוחים בין התלמידים במהלך היום יום. כשיבה תיכונית האמונה בעיקר על חינוך לקדושה ולעבודת השם, הפכה ההיסטוריה ל-'הסתר-יה' מעין כר פתוח לדיונים באמונה, בשאלות עומק ויסוד אקטואליות, כדת ומדינה בעיסוק בעידן הנאורות, 'הרע בעולם' בלימוד על השואה, והאם מדינת ישראל זוהי גאולה בהקשר ל'הצהרת כורש' ויחס גולי בבל אליה. הקושי שכן עלה הוא שעכשיו צריך זמן נוסף לבדיקת מבחנים. אספת ההורים כבר לא מאפשרת.

אז איך זה עובד? במהלך השבוע אנו נפגשים כצוות לפחות לשעה שבועית קבועה אחת בה אנו מפתחים נושא למידה. הפיתוח כולל למידה עצמית של הצוות את הנושא, פירוקו למרכיבי התוכן השונים שלו, שאלות ערכיות ושאלות חקר עקרוניות העולות מתוך העיסוק בנושא, וכמובן מיומנויות היסטוריות ללמידה ותרגול הניתנות לפיתוח דרך לימוד הנושא. את המרכיבים השונים אנו עורכים בתחנות למידה מגוונות בהתאם לצרכי הלמידה. לדוגמה, אם ברצוננו ליצור הזדהות עם החומר עלינו להמחיש אותו לתלמידים במתודות שונות כסרטון, שאלה ערכית במעגל שיח או המחזה, ובאם אנו מעוניינים בחקר היסטורי נכין פינת מחשבים תוך הכוונה לצורת חיפוש מקורות מידע באינטרנט.

לאחר שבונים את מרכיבי יחידת ההוראה השונים ומסדרים אותם במרחב, עלינו לבנות את 'מסלול הלמידה' אותו אנו רוצים שהתלמידים יעברו. האם אנו רוצים שהוא יהיה מובנה ברצף, או שמא לפי בחירת התלמידים. האם אנו רוצים

שהם יגיעו לתשובה ודעה עצמית על שאלה ערכית או שאלת חקר היסטורית, שיבינו או יחוו תהליך בעבודה צוותית או שמא יתנסו בשיטות למידה שונות - פרונטלית, עצמאית - חקר, משחק וצורות למידה שונות נוספות.

לסיום, עלינו לבחון כיצד אנו מעוניינים **שהתלמידים** ימטבו ויעריכו את התהליך שחוו ואת דרך למידתם, כמו גם כיצד אנו נוכל להעריך את ידיעותיהם ומיומנותם. הערכת עמיתים בתוך צוות, מבחני זוגות, שיח פתוח על נושא בדיון פרונטלי או דיגיטלי דרך מרחב למידה כיתתי, כתיבה והבעה בע"פ אישית של כל אחד, הצגת סרטון או מצגת ומילוי טבלת מישוב עצמי, הינן רק חלק מארסנל מגוון מאוד של דרכי הערכה אפשריות.

על מנת לנסות להמחיש את האמור לעיל, הנה דוגמה קלה: במהלך שלושת השיעורים האחרונים עסקנו בשכבת ז' בנושא ימי שיבת ציון. את הנושא חילקנו לתחנות למידה שונות כדף עבודה על הצהרת כורש בהשוואה לגליל כורש תוך הסקת מסקנות במעגל שיח לאחר

העבודה, תחנת הרצאה על שיטת ניתוח מפה והבנת הקשיים שעמדו בפני תושבי פחוות יהודה מהסובבים אותם. תחנת לימוד היסטוריה מתוך מקורות תנ"כיים על יחס העולים מבבל כלפי בניית המקדש וה'גאולה' שבהצרת כורש, לימוד מתוך מקורות מידע אינטרנטיים אודות ההנהגה היהודית בפחוות יהודה וימי עזרא ונחמיה, ותחנת מילוי ציר זמן אישי ביחס לאירועים החשובים לדעתם בתקופת שיבת ציון באמצעות שימוש בספר הלימוד. על התלמידים היה לעבור בין התחנות באופן עצמאי ולפי בחירתם. הם ידעו שיש להם זמן מוגבל למילוי המשימה, וכן שעליהם לתכנן את הזמן על מנת להרוויח את מעגל השיח וההרצאה. על מנת להעריך את התהליך הצגנו בפניהם שתי משימות. האחת, מילוי טבלת מישור עצמי על צורת העבודה, הסקת מסקנות מכל תחנה, והעלאת קשיים ביחס לתוכן או למיומנויות ההיסטוריות שעלו להם במהלך הלימוד. את הטבלה היה עליהם להקליד למחשב ולהעלותה למרחב הדיגיטלי. השנייה, מבחן דיגיטלי אליו הם נכנסים במהלך השבוע על מנת למלאו, כאשר הוא מורכב מבדיקת ידע, מיומנויות והבעת דעה אישית על שאלה ערכית של עליה לארץ בהקבלה בין תקופת שיבת ציון, לתקופת הציונות.

במהלך השיעור עצמו, עבדו התלמידים באופן שוטף, סייעו אחד לשני, שאלו שאלות ובעיקר - למדו איך ללמוד. הנושא, המיומנויות והערכים שנרכשו הפכו ל'שלהם', כאשר אנו כצוות היסטוריה של שלושה מורים מלווים את שלושת הכיתות לאורך התהליך. בשיח הסיכום שנערך בכל כיתה ניתן היה להרגיש את המאמץ שנדרש מהתלמידים ללמוד באופן עצמאי. הרבה מהם העלו את חששם מכך שמא אינם בטוחים שהבינו נכון, ואולי כלל לא הסיקו מסקנות כשורה, אמנם רובם ככולם גם ציינו שהם חוו את הנושא בצורה משמעותית יותר, והשאלות הערכיות שהעלינו עדיין "מנקרות" בראשם. בשיעור הסיכום, העלינו את נקודות התוכן בהן התקשו התלמידים, ומיקדנו את נושאי המידע המרכזיים, על מנת להוסיף תחושת ביטחון לתלמידים. במהלך השיעור התלמידים היו שותפים לסיכום, כאשר רבים מהם ציינו לבסוף שהם מרגישים עכשיו בטוחים יותר ביכולות שלהם כיוון שראו שהצליחו ללמוד בעצמם בצורה מיטבית.

דוגמה נוספת ניכרה היטב בשכבה ח', שם התלמידים קיבלו משימה ליצור ציר זמן סינכרוני של כלל ימי הביניים. חלקנו אותם לחמש קבוצות לפי התחומים הבאים: העולם הנוצרי והממסד הכנסייתי, דת האסלאם והח'ליפות המוסלמית, העולם היהודי בימי הביניים, אירועים בעלי

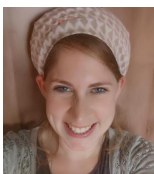
אופי פוליטי- מדיני ואירועים מהתחום החברתי- הכלכלי או התרבותי. כל אחת מהקבוצות מנתה כששה עשר חברים אשר חילקו ביניהם את כלל ספר הלימוד, תוך חיפוש אירועים בספר ובצירי הזמן הפזורים בו הקשורים לתחומם. במהלך החיפוש, עברו התלמידים על כותרות התוכן וצירי הזמן, העלו אירועים וציינו בטבלה את תאריכם ואת משמעותם לימי הביניים. בסוף התהליך, ישבה כל קבוצה לדיון על כל האירועים שמצאו. עליהם היה לבחור בין עשרה לחמישה עשר אירועים המשמעותיים ביותר לדעתם בימי הביניים בתחום החקר שלהם, להציגם בטבלה, ולצייןם בציר זמן ששרטטו בעצמם על רצועה באורך מטר וחצי. לאחר שכלל הקבוצות סיימו, חיברנו את הצירים לכדי ציר זמן סינכרוני של כלל ימי הביניים והתחלנו להסיק מסקנות. התלמידים החלו להתווכח ביניהם על השפעות בין תחומים שונים, העמיקו בנושא המרחב ההיסטורי, ציינו יתרונות וחסרונות ללימוד מציר זמן, ובעיקר ידעו להציג את המורכבות שבשיפוט ימי הביניים כ'תקופה חשובה'. מושג לימוד ההיסטוריה התרחב, לדבריהם, לנקודות מבט רבות, ולכך שלא ניתן להעריך תקופה או תרבות ללא מבט רחב היקף ו"כניסה לנעלים" של בני התקופה כמידת האפשר.

כפי שצוין לעיל, הפדגוגיה החדשה עדיין קורמת עור וגידים, וככל לידה גם היא מלווה בקשיים, משברים ושאלות, אמנם כבר עתה ניתן לסמן נקודות אור רבות במפת הדרכים הזו. מקצוע ההיסטוריה הפך למקצוע חווייתי ומשמעותי עבור התלמידים עצמם הרואים בו ובנו

כצוות הוראה מקור ללמידה, השראה ואמונה. השיעור הפך למרחב פיתוח עצמי ועצמאי שלהם, ואוצרות הלמידה אותם הם חווים נשארים עמם הרבה מעבר לשעתיים שבועיות. נקודות אלו ואחרות מוארות מאותו נאום שנשא משה רבנו ע"ה אותו הזכרנו בתחילת המאמר, הממקד אותנו

בעיסוק בהיסטוריה כלימוד זהות אישית, תורנית ולאומית החיה בתוכנו. תלמידינו נושאים בחובם את המשך שרשרת הדורות הנצחית של עם ישראל, ובניין הזהות הזו מתחיל בכיתה בה מהדהדת בכל פינת לימוד ויצירה הקריאה: "זכור ימות עולם, בינו שנות דר ודר, שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך".

לא רוצים ללמוד, רוצים להשתגע! עליזה קרני ראם- מחנכת להיסטוריה בתיכון חמ"ד אמי"ת בנות מעלה אדומים

יותר מדי פעמים שמעתי שעוד מעט, כבר לא אהיה רלוונטית. שהתפקיד שלי כמורה אוטוטו יוחלף במחשב ואינטרנט, ושבמהרה לא יהיה לתלמידים עוד צורך בסוכנת מידע כמוני. מה שהסתבר לי בפועל הוא שלמרות שמקורות המידע של התלמידות שלי נגישים, ברורים ומתומצתים- זה לא מעיד כהוא זה על רמת העניין שלהן במידע כזה או אחר. צריכת מידע עצמאית לא הפכה לנחלת הכלל, למרות הנגישות. ואם הן כבר צורכות מידע- רצוי שמישהי יגיש אותו, בתרשים או סיכום מוכן מראש. קצר, בהיר ומוכתב.

בתהליך חשיבה מעמיק, הצוות הפדגוגי של ביה"ס גיבש חזון: פיתוח לומדת עצמאית ע"י שיפור מיומנויות למידה, הוראה יצירתית תוך גירוי הסקרנות והגברת תחושת השייכות והרלוונטיות של התלמידות לנושאים הנלמדים.

המסקנות והיישום של תהליך החשיבה הולידו יצירת מרחב למידה חדשני- "הגוגיה". תעצמו את העיניים. תדמינו חדר גדול ומואר. תקרה גבוה, אור שמש. חדר מצויד במחשבים, לוחות מחיקים, כסאות מסתובבים וכורסאות נוחות, שולחנות זדים, ארון יצירה ובעיקר- מקום רב למעוף.

בחרנו לשנת הפיילוט את שכבת ח' - אמצע הדרך בין החטיבה לתיכון. התוכנית הקיפה מגוון רחב של מקצועות לימוד, ויצאנו לדרך.

שולחן ערוך בקופסת קורנפלקס, מעגלי שיח בנושא התמודדות עם משבר בעקבות שבתאי צבי, למידת עמיתים על דונה גרציה ורבי יוסף קארו, עבודות שורשים, תחנות אינטראקטיביות בחייו של האר"י - ניסינו להתחיל תהליך של חשיבה מתחדשת.

אז...לאן ניקח את סולימאן המפואר לטייל?

בבסיס הכל, עומדת שאלת תחושת הקשר. היכולת להפוך את תהליך הלמידה לEngaging (טרם מצאתי מילה ראויה בעברית! מוזמנים להציע).

אחרי ביסוס תשתית של ידע בנוגע לארץ ישראל בראשית ימי הביניים, החלטנו לקפוץ ביחד למים העמוקים. בחלוקה אקראית לקבוצות, שלחנו את הבנות אל משימת הגוגיה הראשונה

שלהן: הוטל עליהן לתכנן סיור בן יומיים עבור צאצא של סולימאן המפואר. התגובות לא איחרו לבוא. גבות הורמו, תלונות הושמעו, סירובים נאמרו- ובסוף ניגשו כל בנות הכיתה לעבודה. בלי תשובות נכונות או שגויות. בלי תבנית.

למען האמת? אפילו בלי מחוון.

הוראות בסיסיות ביותר- תכנון טיול של יומיים. ביקור בלפחות 4 אתרים ומתן הסבר מדוע הטיול שלהם הוא דווקא לשם.

את חטאיי אני מזכירה: ציפיתי לתשובות משעממות, רגילות וצפויות. והאמת שהופתעתי. הסברים מגוונים מקוריים ומרעננים על למה דווקא תל אביב, ביקור במוזיאון ישראל, מה יעשו בעכו וירידה לפרטים לרמה של היכן ישנו- הבהירו לי ששינוי התפיסה על למידה והוראה צריך להשתנות בראש ובראשונה אצלי.

מי רוצה להיות גמיש?

שינוי התפיסה בשלב הראשון דרש מאיתנו כצוות לזנוח תבניות ישנות ולא לפחד משאלות. כגון: כמה אנחנו מוכנים לזוז הצידה, לתת מרחב, לאפשר.

כמה אנחנו מוכנים לאתגר את עצמינו, להיות גמישים, לסמוך על האינסטינקטים של התלמידות? לשחרר?

כמה אנחנו מוכנים לשים בצד את שיטות ההוראה הרגילות שלנו? את שיטות ההערכה הרגילות שלנו?!

כמה אנחנו לא נבהלים מהפעם הראשונה בה לא עובד כמו שציפינו?

כמה אנחנו מסוגלים גם לשמוע את הקול של התלמידים שלמען האמת, בכלל לא רגילים לזה ששולחים אותם לעבודה עצמאית כזאת?

כמה זמן אנחנו מוכנים להשקיע בלהיות יצירתיים?

כמה אני מאמינה בתפקיד שלי לא רק כסוכנת ידע אלא כמתווה דרך?

תהליך גיבוש תשובות לכל אלה לא מסתיים אף פעם, אלא ממשיך להתהוות בדינמיות. גם היום, שנה אחרי, אני עדיין עונה לעצמי על חלק מהשאלות כאשר התשובות משתנות בהתאם לחומר, לתלמידות ולהבזקים של יצירתיות.

בשורש הכל עמד הרצון שלנו לחולל חווית למידה שתצמיח בתלמידות את ניצני היכולת ללמוד עצמאית ויותר מכך - את הרצון והסקרנות להרחיב אופקים.

נדרשנו להיות גמישות ביכולת שלנו לשים את עצמינו בצד ולתת להן את הבמה. להגיש להן את היסודות בכדי שהן יצרו לעצמן חוויית למידה.

מהר מאד גילינו שלמידה עצמאית פורטת על נימים רגישים בנפש התלמידות. שבירת המוסכמות לא התקבלה בהתרגשות אליה קיווינו.

"אני שונאת לעבוד בצוות"

"אני לא מסוגלת לקרוא טקסט לבד ולהבין"

"לא מבינה מה את רוצה ממני"

"מה כל הלימודים האלה יעזרו לי בכלל בחיים?"

"את לא יכולה פשוט לסכם לנו?"

דווקא התסכול של התלמידות הוא שהדגיש שאנחנו לא

מורות רק של מקצוע בשנתון מסוים - אלא שיש בכוחנו, דרך הוראה חדשנית, לפתח יכולות בתלמידות שילוו אותן בהמשך החיים: לא לפרוש ולהתייאש כשיש אתגר, ללמוד להסתדר בעבודת צוות, לחשוב מחוץ לקופסא, לעמוד מול קבוצה, לגבש עמדה, לסמוך על עצמן ועל היכולות שלהן ולהיות פתוחות לגיוון וחידוש.

ומה בתכל'ס?

כמובן שדיבורים לחוד ומעשים לחוד. אני מסייגת את כל הנאמר בטענה כי שנה שלמה של למידת בחוויה יצירתית היא לא בהכרח נכונה. התלמידים רוצים וזקוקים לתשתית ידע מוצק שפעמים רבות נרכש בשיטות הוראה מסורתיות אליהן אנחנו רגילים. הבנה ברורה של "מה עושים, לאן הולכים ולמה" יצרה אצל התלמידות שלנו תחושת ביטחון במקצוע וביססה את האמון שלהן בעצמן שהן יכולות להצליח.

הכלי המעשי שהנחה אותנו ביצירת מסגרת למידה בגוגיה היה בעיקר החשיבה היכן ואיך זה יפגוש את התלמידות בחייהן ויאפשר להן חיבור - רעיוני או מעשי - לנושא הנלמד.

כך למשל, נבנתה יחידת שיעורים סביב נושא השבתאות והחסידות שנגעה בעיקר בשאלות על חייהן כיום:

כיצד אני מתמודדת לנוכח משבר?

האם חוויה של משבר משפיעה על האמונה שלי?

מה עוזר לי להתמודד עם מצבים קשים או מתסכלים?

אילו שאלות באמונה מתעוררות אצלי לנוכח אירועים קשים?

במעגלי שיח כנים ולא פשוטים, העלו בנות שכבה ח' שאלות באמונה והעניקו זו לזו כלים להתמודדות. האמונה התמימה של הבעל שם טוב נבעה מהן באופן טבעי וסיפקה מזור לנוכח הקושי.

המפגש עם התלמידות התרחש לא רק בנוגע לתוכן אלא גם בצורת ההגשה. מתוך רצון להעצים את דמותן של נשים, נבנתה יחידת לימוד על דונה גרציה שכללה למידת עמיתים אשר חיברה בין דונה גרציה לרבי יוסף קארו. כאשר חצי אחד של הכיתה למד בתיווך דפי למידה עצמאיים על דונה גרציה, החצי השני למדו על דמותו של ר"י קארו. לאחר 45 דק', הקבוצות התערבבו ונדרשו ללמד האחת את חברתה. אחריות משותפת, למידה משותפת, הבעה בע"פ - אלה רק חלק מהמיומנויות שהבנות העידו על עצמן שנתנסו בהן.

לא לפחד כלל

אע"פ שהתברכנו בחדר גוגיה המצויד בכל טוב, למדנו מהר כי היכולת ללמוד את המקצוע אינה תלויה (בהכרח) בעזרים ואמצעים טכנולוגיים. ללמד גוגיה - זה אפשרי בכל מקום, בכל ביתה. בתנאי שלא נפחד לשאול את השאלות הקשות ולפתוח את הראש כדי לענות עליהן.

יום עיון בנושא מסורבי העלייה ואסירי ציון מבריה"מ בישיבת נווה שמואל שושי לסקר - רכזת היסטוריה, ישיבת חמ"ד נווה שמואל, אפרת

מעטים מכירים את הפרק החשוב בתולדות הציונות בנוגע למסורבי העלייה ולאסירי ציון מברית המועצות. אלו שהחליטו להרים את הכפפה הן שושי לסקר, רכזת ההיסטוריה בישיבת נווה שמואל באפרת יחד עם אימה - לסה רסקין.

במלאת 70 למדינה התקיים בישיבת נווה שמואל יום עיון בנושא הסרובניקים והעליה מבריה"מ. הרבה יהודים סרובניקים ואסירי ציון, סיכנו את חייהם ואיבדו את חירותם מסיבה אחת - רצונם לעלות לארץ ישראל. לא סתם בחרתי בנושא זה. בשנת 1978 כשהייתי ילדה קטנה, הוריי לסה ומיכאל ז"ל רסקין, נסעו בחשאי מארה"ב לבקר סרובניקים בברה"מ

הקומוניסטית. הם לא סיפרו לי ולאחיי על נסיעה זו. מטרתם הייתה לחזק את הסרובניקים, להביא להם ספרי יהדות בעברית, ספרי קודש ועוד. כמוהם, עוד הרבה יהודים יקרים מהמערב נסעו לרוסיה

הקומוניסטית לבקר את הסרובניקים וללמדם עברית ויהדות, ואף הפגינו למען שחרורם בישראל בארה"ב ובאנגליה. הרבה מתושבי גוש עציון היו פעילים בשנות השבעים והשמונים למען יהודי בריה"מ ואף סייעו בקליטתם בארץ. חלקם הגיעו לגוש עציון ולאפרת כמו יולי אדלשטיין, ואנשי הגוש המקומיים אימצו אותם וסייעו להם בקליטתם.

מטרת יום העיון הייתה שבני הנוער יכירו באופן אישי את הסרובניקים והפעילים, וישמעו ממקור ראשוני את סיפורם האישי. ליום העיון הגיעו אסירי ציון יחד עם הפעילים, עולים מארה"ב ואנגליה, שפעלו למען שחרורם, רובם מיישובי גוש עציון ואפרת. יותר מ-150 בני נוער מרחבי אפרת וגוש עציון הגיעו לאירוע שאותו פתח הרב ריסקין, שהיה בין ראשוני הפעילים בארה"ב למען שחרור יהודי בריה"מ. יותר מכל הצליח לרתק את הנוער הרב יוסף מנדלביץ, שסיפר על חלקו ב"מבצע חתונה" - שם הקוד שניתן לניסיון חטיפת מטוס אזרחי

ריק בידי קבוצת יהודים מסורבי עלייה ופעילי זכויות אדם בברית המועצות, כדי להסב את תשומת הלב של הקהילה הבינלאומית למצוקת יהדות ברית המועצות וחוסר האפשרות לעזוב את ברית המועצות בכל דרך אחרת ובנוסף – כדי להימלט לישראל. למרות שהניסיון נכשל, המשפט משך תשומת לב בינלאומית לנושא הפרת זכויות האדם בברית המועצות, ופתח את השערים לגל העלייה של שנות ה-70.

יום העיון עשה "גלים" גם מחוץ לכותלי בית הספר. פתאום הגיעו לאוזנינו עוד ועוד סיפורים על אנשים מגוש עציון, שסייעו בשנים אלו וסיפורים של סרובניקים רבים. כולם צמאים לספר ולהעביר הלאה את סיפורם.

בשנים האחרונות הנושא קיבל תנופה בתוכנית הלימודים בהיסטוריה בחמ"ד. ניתן לראיין מסורבי עליה בהערכה החלופית "חמ"ד ועד" ואף הנושא נכנס לתכנית פר"ח.

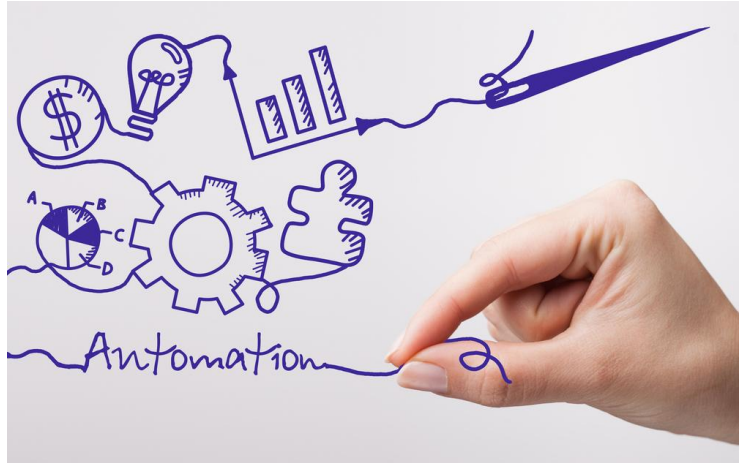
בתי ספר וקבוצות שמעוניינות להזמין לשיחה סרובניקים, אסירי ציון ופעילים, מוזמנים ליצור קשר עם שושי ליסקר – 054-7675396

כלי בקליק: יצירת תרשימי זרימה עם Draw io
אוריאל אסולין- מדריך ארצי לתקשוב - היסטוריה חמ"ד

תרשים זרימה הינו דרך לייצוג גרפי של רעיונות, תהליכי חשיבה ותהליכי פעולה. בתרשים הזרימה יש ניסיון לחקות את האופן שבו מאורגן המידע בזיכרון. בתרשים הזרימה משמיטים מידע בלתי רלבנטי, ומציינים את המושגים והרעיונות החשובים ביותר. הרעיונות מקובצים לאשכולות על פי הקשרם הרעיוני. כמו כן נקבעים הקשרים בין הרעיונות בתוך כל אשכול ובין האשכולות. הלומדים יכולים לסכם לעצמם את הלמידה על

ידי "טיול" על פני התרשים- מעבר ממושג למושג באמצעות מילות הקישור המתאימות ויצירת חיבור בין פרטי מידע וכך מתקבל טקסט מסודר וברור.

לתרשים הזרימה יתרונות משמעותיים:

- התרשים מצמצם גוף ידע גדול למבנה מצומצם וקל להבנה ולפענוח.
- התרשים מאפשר לקורא ולכותב, להבין את הטקסט באופן משמעותי יותר.
- התרשים הופך מידע מילולי למידע ויזואלי, המקל על הקידוד והזכירה.
- התרשים מציג את המילים המרכזיות, המייצגות את התהליכים והרעיונות, ואת הקשרים ביניהן באופן גלוי ברור ובהיר.

באמצעות אפליקציית [Draw io](https://draw.io) ניתן ליצור בקלות מירבית תרשימים זרימה לינאריים ומחזוריים היכולים לסייע להוראת היסטוריה.

[למדריך על האפליקציה לחצו כאן](#)

למידת עמיתים מקוונת לחג החנוכה
אוריאל אסולין- מדריך ארצי לתקשוב - היסטוריה חמ"ד

חג חנוכה, סמליו וסיפוריו היוו השראה לפעילות הציונית במאה וחמישים השנים האחרונות.
לפניכם כרזות תמונות ואיורים מתקופות שונות בהם מאוזכרים מסמלי החג.
אנו מציעים לכם לעיין במקורות החזותיים ולנסות לנסח עליהן שאלות ומחונן תשובות בנוסח
בחינות הבגרות.
קובץ התגובות חשוף אף הוא לפניכם לצרכי השראה.
בהצלחה!

מקור 3

מקור 2

מקור 1

מקור 6

מקור 5

מקור 4

מקור 9

מקור 8

מקור 7

לכתיבת שאלה ומחונן לחץ [באן](#)

לצפייה בשאלות ומחוננים לחצו [באן](#)

